

<https://doi.org/10.70728/c.series.v08.i04.064>

OLIY TA'LIM MUASSASALARI PEDAGOGLARINING INNOVATSION MOBILIGINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINING NAZARIY ASOSLARI

Bagbekova Laylo Kadirbergenovna

Oliy ta'lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti doktoranti (DSc)

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari pedagoglarining innovatsion mobilligini rivojlantirishning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Innovatsion mobillik tushunchasining mazmun-mohiyati, uning pedagogik faoliyatdagi ahamiyati hamda uni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy talqini yoritilgan. Shuningdek, kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan va raqamli-pedagogik yondashuvlar innovatsion mobillikni rivojlantirishning metodologik asosi sifatida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash hamda ta'lim jarayonini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: innovatsion mobillik, pedagog, oliy ta'lim, mexanizm, kompetensiya, kasbiy rivojlanish, refleksiya, kreativlik, raqamli kompetensiya

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы развития инновационной мобильности педагогов высших образовательных учреждений. Раскрывается сущность понятия инновационной мобильности, её значение в педагогической деятельности, а также научная интерпретация механизмов её развития. Кроме того, компетентностный, системный, деятельностный и цифрово-педагогический подходы обоснованы как методологическая основа развития инновационной мобильности. Результаты исследования имеют важное значение для обеспечения профессионального развития педагогов и совершенствования образовательного процесса.

Ключевые слова: инновационная мобильность, педагог, высшее образование, механизм, компетенция, профессиональное развитие, рефлексия, креативность, цифровая компетентность.

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations of developing innovative mobility of higher education teachers. The essence of innovative mobility, its significance in pedagogical activity, and the scientific interpretation of its development mechanisms are revealed. In addition, competence-based, systemic, activity-based, and digital-pedagogical approaches are substantiated as the methodological basis for developing innovative mobility.

The results of the study are important for ensuring teachers' professional development and improving the quality of the educational process.

Keywords: Innovative mobility, teacher, higher education, mechanism, competence, professional development, reflection, creativity, digital competence

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimi globallashuv jarayonlari, ilmiy-texnik taraqqiyot hamda ta'lim sohasida yuz berayotgan innovatsion o'zgarishlar ta'sirida jadal rivojlanib bormoqda. Bunday sharoitda pedagog faoliyatiga qo'yiladigan talablar ham tubdan yangilanib, undan nafaqat yuqori darajadagi kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki yangiliklarni tez qabul qilish, ularni amaliyotga samarali joriy etish va o'z faoliyatini doimiy takomillashtirib borish qobiliyati talab etilmoqda.

Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muassasalari pedagoglarining innovatsion mobilligi zamonaviy pedagogning muhim kasbiy sifati sifatida namoyon bo'lmoqda. Innovatsion mobillik pedagogning o'zgaruvchan ta'lim muhitiga moslashish, yangi pedagogik yondashuvlarni egallash va ularni samarali qo'llashga tayyorligini ifodalaydi.

Bugungi kunda pedagoglarning innovatsion mobilligini rivojlantirish masalasi nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyat kasb etib, uni ta'minlovchi samarali mexanizmlarni aniqlash va ilmiy asoslash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu bois mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalari pedagoglarining innovatsion mobilligini rivojlantirish mexanizmlarining nazariy asoslari tahlil qilinadi.

Yuqorida keltirilgan fikrlar innovatsion mobillik tushunchasining mazmun-mohiyatini chuqurroq tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Shu bois, avvalo ushbu tushunchaning ilmiy talqiniga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Innovatsion mobillik tushunchasi zamonaviy pedagogika fanida pedagogning kasbiy faoliyatda yangiliklarga ochiqqligi, innovatsion g'oyalarni qabul qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini ifodalovchi kompleks sifat sifatida talqin etiladi. Ushbu tushuncha pedagogning faqat bilim darajasi bilan emas, balki uning o'zgaruvchan ta'lim sharoitlariga moslasha olishi, yangi metod va texnologiyalarni o'zlashtirishi hamda o'z faoliyatini refleksiv tahlil qilishi bilan ham bevosita bog'liqdir[3].

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, innovatsion mobillik pedagogning kasbiy rivojlanish jarayonida dinamik xarakterga ega bo'lib, u doimiy o'zgarish va yangilanishni talab etadi. Shu bois ushbu tushuncha pedagogning kompetensiyaviy rivojlanishi, kreativ fikrlashi va innovatsion faoliyati bilan uzviy bog'liq holda o'rganiladi.

Innovatsion mobillik tushunchasining nazariy mazmuni aniqlangach, uning pedagogik faoliyatdagi namoyon bo'lish jihatlarini tahlil qilish muhim hisoblanadi.

Pedagoglarning innovatsion mobilligi ularning kasbiy faoliyat samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida qaraladi. Mazkur sifat pedagogning nafaqat yangi bilimlarni egallashi, balki ularni amaliy faoliyatga moslashtirishi, o'quv jarayonini innovatsion asosda tashkil etishi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Innovatsion mobillik pedagogning quyidagi jihatlarida namoyon bo'ladi: yangilikka ochiqqlik, o'z-o'zini rivojlantirishga intilish, pedagogik faoliyatda kreativ yondashuvni

qo‘llash hamda ta‘lim jarayonini samarali tashkil etish. Shu bilan birga, mazkur sifat pedagogning refleksiv faoliyati orqali o‘z tajribasini tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

Pedagoglarning innovatsion mobilligi mazmunini yoritish bilan birga, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi mexanizmlarni ilmiy jihatdan asoslash ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik tadqiqotlarda “mexanizm” tushunchasi muayyan jarayonni amalga oshirishni ta‘minlovchi omillar, vositalar, usullar va bosqichlar tizimi sifatida izohlanadi. Innovatsion mobillikni rivojlantirish mexanizmi esa pedagoglarning kasbiy faoliyatini yangilashga qaratilgan tizimli yondashuvni anglatadi[4].

Mazkur mexanizm pedagoglarning innovatsion faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi tashkiliy, metodik va texnologik omillar majmuasidan iborat bo‘lib, ularni izchil ravishda amalga oshirish orqali kutilgan natijalarga erishish mumkin. Shu bois mexanizm tushunchasi faqat nazariy emas, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo‘lib, u pedagogik jarayonni samarali tashkil etishda muhim rol o‘ynaydi.

Innovatsion mobillikni rivojlantirish mexanizmlarini samarali tashkil etish muayyan nazariy yondashuvlarga tayanishni talab etadi.

Innovatsion mobillikni rivojlantirish mexanizmlarini samarali tashkil etish muayyan nazariy yondashuvlarga tayanishni talab etadi. Chunki har qanday pedagogik jarayonning samaradorligi uning qanday nazariy asosga qurilganiga bevosita bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, pedagoglarning innovatsion mobilligini rivojlantirishda bir qator zamonaviy yondashuvlar muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuv pedagogning kasbiy faoliyatini uning bilim, ko‘nikma va malakalari bilan bir qatorda amaliy faoliyatda ularni qo‘llash qobiliyati orqali baholashni nazarda tutadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, innovatsion mobillik pedagogning muhim kasbiy kompetensiyalaridan biri sifatida qaraladi[5].

Mazkur yondashuv pedagoglarning innovatsion faoliyatga tayyorligini, yangi pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirish darajasini hamda o‘z faoliyatini doimiy takomillashtirishga bo‘lgan intilishini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kompetensiyaviy yondashuv innovatsion mobillikni rivojlantirish jarayonini natijaga yo‘naltirilgan holda tashkil etishga imkon beradi¹.

Tizimli yondashuv pedagogik jarayonni o‘zaro bog‘liq elementlardan tashkil topgan yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqadi. Innovatsion mobillikni rivojlantirish mexanizmi ham aynan tizimli xarakterga ega bo‘lib, u diagnostika, rivojlantirish, amaliy faoliyat va monitoring bosqichlarining o‘zaro uyg‘unligini talab etadi[6].

Mazkur yondashuv asosida pedagoglarning innovatsion mobilligini rivojlantirish jarayoni izchil, bosqichma-bosqich va maqsadga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etiladi. Tizimli yondashuv mexanizmning barcha tarkibiy qismlarini o‘zaro integratsiyalashgan holda ko‘rib chiqishga imkon yaratadi².

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv pedagogning rivojlanishini uning bevosita faoliyati bilan bog‘liq holda talqin etadi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, innovatsion mobillik

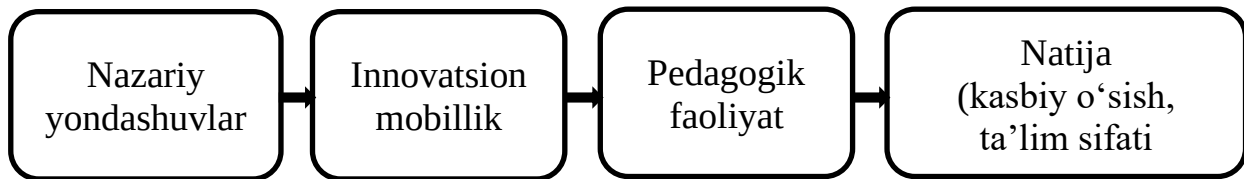
Qo‘qon DPI. Ilmiy xabarlar 2026-yil 4-son _____ *C seriya*
faqat nazariy bilimlar orqali emas, balki amaliy faoliyat jarayonida shakllanadi va rivojlanadi[7].

Pedagoglarning innovatsion faoliyatda ishtirok etishi, yangi metod va texnologiyalarni amaliyotda sinab ko‘rishi, tajriba almashishi hamda reflektiv tahlil olib borishi ushbu yondashuvning asosiy jihatlaridan hisoblanadi. Natijada pedagog o‘z kasbiy faoliyatini takomillashtirish bilan birga innovatsion muhitga moslashish qobiliyatini ham rivojlantiradi³.

Raqamli-pedagogik yondashuv Zamonaviy ta‘lim tizimida pedagoglarning faoliyati raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, bu esa innovatsion mobillikni rivojlantirishda raqamli-pedagogik yondashuvning ahamiyatini oshiradi. Ushbu yondashuv pedagoglarning zamonaviy ta‘lim vositalaridan samarali foydalanish, raqamli resurslarni integratsiyalash hamda o‘quv jarayonini innovatsion asosda tashkil etish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan[8].

Raqamli-pedagogik yondashuv doirasida pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish, interaktiv ta‘lim metodlarini qo‘llash va ta‘lim jarayonini texnologik jihatdan boyitish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa o‘z navbatida pedagoglarning innovatsion mobilligini oshirishga xizmat qiladi.

1-rasm. Pedagoglarning innovatsion mobilligini rivojlantirishning nazariy modeli

Mazkur sxema innovatsion mobillikni rivojlantirishning nazariy asoslarini aks ettiradi. Unda nazariy yondashuvlar asosida shakllanuvchi innovatsion mobillik pedagogik faoliyat jarayonida namoyon bo‘lib, yakunda pedagogning kasbiy o‘‘sishi hamda ta‘lim sifati oshishiga olib kelishi ko‘rsatilgan.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta‘lim muassasalari pedagoglarining innovatsion mobilligini rivojlantirish nazariy jihatdan asoslangan yondashuvlarni talab etuvchi murakkab va ko‘p qirrali jarayon hisoblanadi. Innovatsion mobillik pedagogning kasbiy rivojlanishini ta‘minlovchi muhim omil bo‘lib, u zamonaviy ta‘lim talablariga moslashish imkonini beradi.

Mazkur maqolada innovatsion mobillik tushunchasining mazmuni, uning pedagogik mohiyati hamda rivojlantirish mexanizmlarining nazariy asoslari yoritildi. Shuningdek, kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo‘naltirilgan va raqamli-pedagogik yondashuvlar ushbu jarayonning metodologik asosi sifatida asoslab berildi.

Kelgusida mazkur yondashuvlar asosida pedagoglarning innovatsion mobilligini rivojlantirishning amaliy mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati

1. Bagbekova L.K. Ta‘limda innovatsion mobillik va uning mohiyati. Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta‘limning o‘rni hamda rivojlanish omillari //respublika ilmiy-amaliy onlayn konferensiya// Toshkent-2026y 5-aprel. 84-88 b.

2. Bagbekova L.K. Pedagoglarning innovatsion mobilligi va raqamli transformatsiya “Tibbiyot va ta’lim sifatini oshirishda innovatsiyalarning o’rni, muammolari”//Respublika ilmiy amaliy konferensiya Buxoro-2025 14-15 oktabr.

3. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). Effective teacher professional development. Learning Policy Institute.

<https://learningpolicyinstitute.org/product/teacher-prof-dev-report>

4. Fullan, M. (2016). The new meaning of educational change (5th ed.). Teachers College Press. <https://www.tcpress.com/the-new-meaning-of-educational-change-9780807755592>

5. Redecker, C. (2017). European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu. Publications Office of the European Union.

<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC107466>

6. Bates, A. W. (2019). Teaching in a digital age: Guidelines for designing teaching and learning (2nd ed.). BCcampus.

<https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/>

7. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). Professional capital: Transforming teaching in every school. Teachers College Press.

<https://www.tcpress.com/professional-capital-9780807753338>

8. Voogt, J., Knezek, G., Cox, M., Knezek, D., & Ten Brummelhuis, A. (2015). Under which conditions does ICT have a positive effect on teaching and learning? A call to action. Computers & Education, 81, 1–13.

<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.10.006>